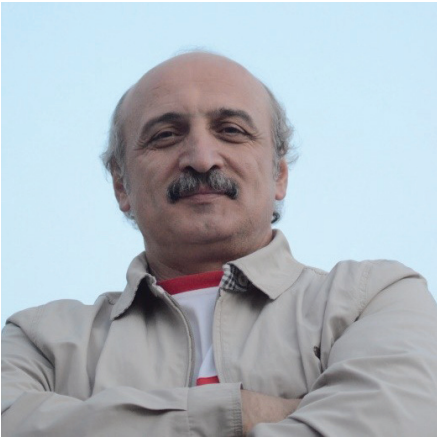

Çocuk Edebiyatında Estetiğin Rolü, Mevcut Potansiyeli Uyandırmak ve Bakış Açısı Kazandırmaktır

Tacettin ŞİMŞEK*

SÖYLEŞİ: Yasin Mahmut YAKAR**

Fotoğraf: Safa Muhsin Şimşek

• *Sevgili Hocam, öncelikle sizi tanıyabilir miyiz?*

Gümüşhane'nin Torul ilçesine bağlı Altınpınar köyünde doğdum. Altınpınar İlkokulu, Torul Ortaokulu ve Konya Ereğli İvriz Öğretmen Lisesini bitirdim. 1986'da Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldum. Siirt-Eruh'ta dört yıl edebiyat öğretmenliği yaptım. 1990'da Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesine araştırma görevlisi olarak girdim. Eski Türk Edebiyatı alanında yüksek lisans, Yeni Türk Edebiyatı alanında doktora yaptım. Türkçe Eğitimi Bölümü'nde görev yapıyorum. Çocuk Edebiyatı, Etkili İletişim, Tiyatro ve Drama gibi derslere giriyorum. Yayımlanmış kitaplarımdan bazıları: *Çocuk Edebiyatı* (2002), *İlköğretimde Drama* (2004), *Okul Tiyatrosu* (2005), *Eylülce* (2005, şiir), *Okul Öncesinde Drama ile Matematik Öğretimi* (2010, M. Albayrak'la), *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı* (2011, editör-yazar), *Uygulamalı Okuma Eğitimi* (2011, O. Gündüz'le), *Uygulamalı Yazma Eğitimi* (2011, O. Gündüz'le), *Uygulamalı Dinleme Eğitimi* (2014, O. Gündüz'le), *Uygulamalı Konuşma Eğitimi* (2014, O. Gündüz'le).

• *Çocuk ve çocuk edebiyatına olan ilginiz ne zaman ve nasıl başladı?*

Babaannemin attığı deyişler; anlattığı masallar, efsaneler ve pehlivan hikâyeleriyle büyüdüm. Bu, bende zengin bir altyapı oluşturdu. Çocuk edebiyatına yönelik ilk ilgi ve merakım ise lisede okuduğum dönemde ortaya çıktı. Çocuklarla

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, çocuk edebiyatı araştırmacısı.

** Yrd. Doç. Dr., Erzurum Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

il estetik bir ögedir. Çocuk edebiyatı eserlerinde dilin en güzel şekilde kullanılması ve çocuklara sevdirmesi esastır. 'Ne kadar güzel!' dedirtmek amaç olmalıdır. Benzer metinleri okuma hevesi uyandırması yanında benzer metinler yazma hevesini de kamçılmalıdır.

diyaloğum zaten hep üst düzeyde olmuştur. Kurguladığım, kimi zaman bütünüyle doğaçlama anlattığım ilk masallarımın alıcısı kardeşlerimdi. Masal doğaçlamak güzeldir. Ancak dinleyiciler aynı masalı tekrar anlatmanızı istediklerinde nasıl büyük bir sorunla karşı karşıya olduğunuzu fark edersiniz.

1980'li yılların başında Niyazi Birinci'nin yönetiminde yayımlanmaya başlayan haftalık *Can Kardeş* çocuk dergisi benim çocuk edebiyatıyla buluşmamı sağladı, benim için tam anlamıyla bir okul oldu. Niyazi Birinci'nin çok ciddi teşviklerini gördüm.

Çocuklara yönelik şiirler, hikâyeler, mini tiyatrolar, manzum masallar yazdım. Niyazi Birinci ile dönüşümlü olarak "Elmas Nineden Masallar" başlığı altında manzum masallar yazdık ve yayımladık. "Kuşlar Gibi Uçabilsem" şiirim üzerine Niyazi Birinci'nin yazdığı coşkulu mektupta geçen "İşte çocuk şiiri böyle olur" cümlesini hiç unutmuyorum.

Zaman içinde çalışmalarımı daha çok şiir ve hikâye türleri üzerine yoğunlaştırdım. Öğretmenlik çocuk ve çocuklara yönelik edebî metinler üzerinde düşünmemi ve çalışmamı zorunlu kıldı. Ancak bunu bir görev duygusu ya da mesleki gereklilik olarak değil gönüllü bir uğraş olarak benimsedim. Akademisyenliğin getirdiği sorumlulukla bilimsel çalışmalarımı da ağırlıklı olarak çocuk edebiyatı üzerine yoğunlaştırdım. Sınıf Öğretmenliği, Okul

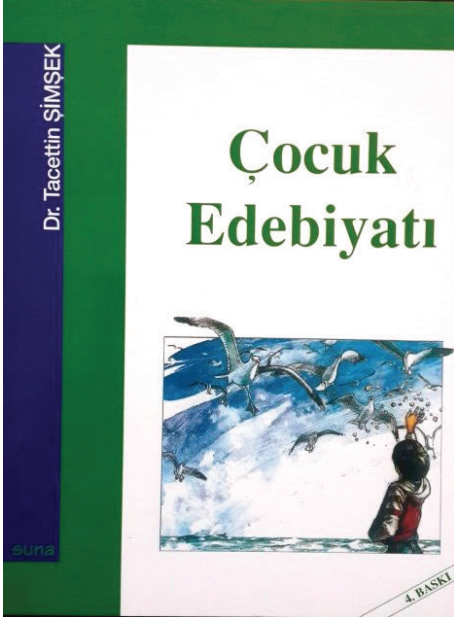
Öncesi, Türkçe Eğitimi gibi bölümlerde girdiğim Çocuk Edebiyatı dersleri bu ilgiyi pekiştirdi ve akademik düzeye taşıdı.

● **Bir döneme damga vuran Doğan Kardeş gibi bir çocuk dergisi günümüzde neden yok? Çocuk dergiciliğinin gelişebilmesi için neler yapılmalı?**

Dönemlerin tercihleri, alışkanlıkları ve beğenileri değişkenlik gösterebilir. Bugün Kerime Nadir gibi bir yazar çıksa ve *Samanyolu*, *Hıçkırık* gibi romanlar yazsa 1960'lardaki gibi bir okuyucu kitlesi bulabilir mi?

Bizim süreli yayın takip etme konusunda zaten doğal bir özrümüz var. Yetmiş yedi milyona yaklaşık yedi milyon. Bu oranı on yıllardır değişmeyen karne notumuz olarak değerlendirirsek günümüzde çok satan, çok okunan çocuk dergilerinin varlığından bile söz edebiliriz.

Doğan Kardeş 1945'ten itibaren iyi bir okur kitlesi bulmuş ve kendisine yönelik bu yoğun ilgiyi zamana yayarak sürdürürebilmiş bir dergi. En uzun ömürlü dergi olma özelliğini elinde tutuyor. O kadar uzun ömürlü olmasa da 70'li, 80'li yıllardan beri çocuk okurla buluşan dergilerimiz var. Kuşkusuz, her biri önemli bir boşluğu dolduruyor. Üstelik rekabet etmek zorunda oldukları öylesine otoriter bir güç var ki! Görüntülü medya, sanal dünya, bu dünyanın sunduğu albenili sahneler. Siz şiir ya da roman okurken, masal ya da hikâye anlatırken onlar illüzyon yapıyorlar.

Gitgide görselliğin egemen olduğu bir dünyada, çocuk dergilerinin de bu çizgiye evrilmesi kaçınılmaz görünüyor. Okumaktansa izlemeyi seçen bir alıcıya belki de e-dergiler, sesli, müzikli ve görüntülü süreli yayınlar sunmak gerekecek.

● ***Ülkemizde çocuk edebiyatının bugünkü durumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Neler yapılması gerekir?***

Genel hatlarıyla iyi durumda olduğumuzu düşünüyorum. Ticari kaygıların yönlendirdiği kuruluşlar var olsa da, çocuğu ciddiye alan yaklaşımların daha yaygın olduğunu söyleyebilirim. Bunda uluslararası kitap fuarlarının açtığı ufukları ve etkileşimleri mutlaka zikretmeliyim. Yayınevlerimizin giderek estetiği önceleyen bir tavırla çocuk yayıncılığı yaptıklarını görüyorum. Kitaplar görsel bakımdan daha etkileyici biçimde çocuk okurlara sunuluyor.

Nitelikli ürünlerin sayısının son yıllarda giderek artmış olması sevindirici bir gelişme. Bu iyimserliği Türkiye'deki bü-

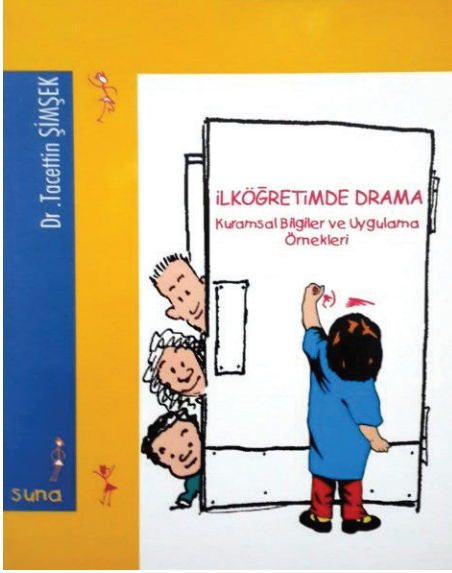
tün çocuk yayınları için sergilemeyi çok isterdim. Ancak bunu da zamana bırakmak en doğrusu. Dünyayı takip etmek durumundayız. Kitap fuarları bunun için iyi bir fırsat.

Öte yandan akademik ortamda çocuk edebiyatını bir bilim dalı olarak hâlâ benimsemiş değiliz. Almamız gereken bir hayli mesafe var.

İçerikte hâlâ çocuğa güvenmeme, çocuğu basite alma, iletiyi doğrudan verme eğiliminin az da olsa geçerli olduğu söylenebilir. “Çocuk ne anlar?” geleneksel yaklaşımını bütünüyle terk edemediğimiz bir gerçek. Bu kalıplaşmış düşünceyi “Çocuktur, anlar” biçimine getirdiğimizde metinden ileti çıkarmayı da çocuğa bırakmış olacağız.

Çocuğun algılarını yetersiz bulmak, sezgilerine güvenmemek gibi bir tavrımız var. Özellikle son yıllarda yaygınlaşan “değer aktarımı” ya da “değerler eğitimi” çevresindeki çocuk edebiyatı metinlerinde, “dürüst olun, yalan söylemeyin, insanlara yardım edin, iyilik yapın, merhametli olun” gibi iletilerin edebî metinleri öğüt çizgisine yaklaştırdığı ya da düpedüz öğüt metnine dönüştürdüğü görülüyor. Oysa çocuk edebiyatı metinleri çocuklara ne olmaları gerektiğini söylemek için değil, ne olmaları ve ne olmamaları gerektiği konusunda örnekler sunmak, çocukların bu örneklerle özdeşlik kurarak kendilerini gerçekleştirecekleri zeminler oluşturmak için yazılır. Bunun gözden kaçırıldığını sanıyorum.

Modern çocukluk yaklaşımlarını bilmekle birlikte geleneksel kalıp davranışlardan kendimizi bütünüyle kurtarmıyoruz. Önce bu kalıpları yıkmalıyız. Dünyada çocukluğun gittiği yön ve çocuk edebiyatının yöneldiği hedefler konusunda çağı izlemek durumundayız. Dijital ço-

cukların zengin iç dünyasına hitap edecek yazılı, işitsel, görsel nitelikte her türlü nitelikli çocuk yayını üretmek ve çoğaltmak birinci derecede sorumluluğumuz olmalı.

● **Çocuk edebiyatıyla ilgili akademik çalışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bundan sonraki çalışmalar hangi ekseninde devam etmeli?**

Akademik ortamda çocuk edebiyatı diye bir alan, ana bilim dalı ya da bilim dalı bulunmuyor. Bu da yapılacak lisansüstü çalışmaların el yordamıyla yürütmesine neden oluyor. Sistemli, programlı ve birbirini bütünleyen çalışmalar yapabilmek için kurumsal bir kimliğe ihtiyaç var.

Bakü'de Çocuk Edebiyatı Kongresi'nde tanıştığım Rafiq Yusifoğlu'nun "Men uşaq edebiyatı profesörüyem" cümlesini hiç unutmuyorum. Bizde bunun karşılığı yok. Biz, deneyim ve birikimlerimizi Türkçe eğitimi ana bilim dalı bünyesinde bir araya getirmek, aktarmak ve lisansüstü çalışmaları bu çerçevede yönlendirmek durumundayız. Hangi konu başlığını seçersek seçelim, Türkçe eğitimiyle ilişkilendirmek zorundayız.

Bu çerçevede sürdürülen çocuk edebiyatı çalışmalarında her şeye rağmen hatırı sayılır bir düzey tuttuğumuz söylenebilir. Ben kendi payıma Fazıl Hüsnü Dağlarca üzerine doktora çalışması yaptım. Yüksek lisans öğrencilerim Pınar Demirdöğen ve Talat Aytan Millî Eğitim ve Kültür Bakanlıklarının yayımladığı çocuk kitaplarını dil anlatım, görsellik ve eğiticilik gibi yönlerden incelediler. Ünver Oral üzerine Serhat Menek, Bestami Yazgan üzerine Esra Metin adlı öğrencilerim yüksek lisans tezi hazırladılar. Yasin Mahmut Yakar adlı öğrencim yüksek lisansını Kâzım Karabekir, doktorasını Mustafa Ruhi Şirin üzerine yaptı. Serap Uzuner Yurt adlı öğrencime de Sevim Ak üzerine doktora çalışması yaptırdım.

Metin inceleme ve çözümleme odaklı çalışmaları önemsiyorum. Edebî metinlerle değer, duygu, düşünce, davranış eğitimi; çocuk edebiyatı ve eleştiri; çok dillilik, çok kültürlülük ve çocuk edebiyatı, metinlerarasılık çevresinde masallar, medya okuryazarlığı ve çocuk edebiyatı gibi alanlarda ciddi bilimsel çalışmalar gerçekleştirilebilir.

● **Çocuk edebiyatı metinlerinde okurun ilgi, seviye ve gelişim süreçlerinin dikkate alınması konusunda neler söylersiniz?**

Çocuklara yönelik metinlerde yaş grubunu dikkate almayı doğru bulmayan kuramcılar ve yazarlar var. Bu yaklaşıma saygı duymakla birlikte, çocukta dil gelişiminin önemli bir gösterge olduğunu belirtmeliyim. Edebiyatın dille yapılan bir sanat olduğu gerçeğini unutmamak gerekiyor.

Masallardaki sembolik dili biz yetişkinler çözümleriz. Masalların aslında hiçbir olağanüstülük taşımadığını, sembolik anlatımlarından dolayı olağanüstü olay, durum, kavram ya da unsurlar gibi değerlendirildiğini biliriz. Ancak çocuklar

oradaki olayın ardına takılırlar. Onda buldukları fantastik öğelerle kendi dünyalarının renkli görüntüleri birbiriyle örtüşür. Bitkilerin, hayvanların konuştuğu; insanın kendinden daha güçlü hayalî varlıkları zekâsı ve iradesiyle yendiği anlatımlar çocukların ilgisini çeker. Aslında çizgi filmlerin üzerine kurulduğu mantık da aynıdır. Fare, kendisinden daha güçlü kediye her seferinde yerlerde süründürür. Bu, akışı biraz da tersine döndürmektir. Gülmecenin doğduğu yer de burasıdır. Karşıtlıklardan güçsüzün lehine bir sonuç üretmek.

Çocuklara yönelik metinlerin somut anlatımlar içermesi gerektiğine ilişkin yaygın kaniya katılmıyorum. Çocuk metinlerinde, söz sanatlarına mutlaka yer verilmelidir. Çocukların, masalların anlattığı sembolik dile doğuştan yatkın oldukları açık. Hatta benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), dillendirme (intak), güzel nedenleme (hüsûtalil) gibi söz sanatlarının edebiyata çocuklar tarafından armağan edildiğini düşünüyorum. Bunun çok önemli kanıtları var. Dört beş yaşlarındaki çocuklarda görülen animist tavır, söz sanatları konusunda da bize ipucu veriyor. Zengin hayal gücünün kaynaklık ettiği çocuksu yalanlardan bir bölümü bütünüyle benzetme, ilişkilendirme, özdeşleşme eğilimlerinin sonucudur.

Tepesine kar yağmış bir dağı “dondurma dağ” diye niteleyen çocuk farkında olmadan benzetme sanatı yapıyor ve bir imge kuruyor. Ağaçları, çiçekleri, kuşları kendi anladığı dilde konuştururken ya da onların konuşmalarını kendi diline tercüme ederken, kuklaları konuştururken kişileştirme ve dillendirme sanatları yapıyor. “Biz kardan adam yapalım diye yağdı kar” diyen çocuk da güzel nedenleme örneği veriyor.

Çocuklar için yazarların bütün bunları dikkate alma sorumluluğu vardır. Ço-

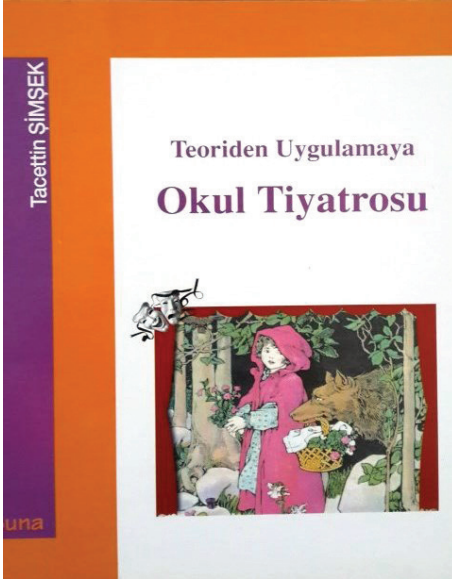
cuğun dil gelişimi yanında duygusal ve sosyal gelişim gibi alanları da mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Biri metnin kurgusu ve anlatımı için önemli ve gerekliyse, diğerleri metnin konusunun ve temasının seçiminde rol oynayacak; hangi metnin çocuk için ilgi çekici olacağını, hangi metinde çocuğun kendi deneyimlerini bulacağını bilerek metin yazmaya zemin hazırlayacaktır.

● ***Türkiye’de çocuk yayıncılığı konusunda nitelik ve estetik gibi kaygılardan ne ölçüde söz edilebilir?***

Türkiye’de ticari kaygılarla çocuk yayını yapmak isteyen kuruluşları kışkırtacak zenginlikte bir okur kitlesi var. Çok kazanmak, az maliyetle yüksek kazançlar elde etmek istiyorsanız bu çok büyük bir fırsat. Ancak niteliği de önemsiyorsanız, kazançtan fedakârlık yapmak durumundasınız. Kaldı ki eğitimciler ve ebeveynler kitaba giderek daha bilinçli tarzda yaklaşıyorlar.

Yayıncı açısından bakıldığında renk kullanımı, resim kalitesi kitabın maliyetini yükselttiğinden kazanç miktarı azalmaktadır. Yayıncıların bunu insana ve geleceğe yönelik asil bir yatırım olarak görmeleri gerekir. Önce niteliği öne çıkarsınlar, kazanç kendiliğinden gelir diye düşünüyorum.

Çocuk yayıncılığı alanında olumlu örneklerin yanında olumsuzlar da var. Ancak bunun böyle olması kaçınılmaz. Herkesten aynı duyarlılığı beklemek mümkün değil. Bu toz duman arasında yüksek kârlar elde etme hırısının da önüne geçilemiyor. Çocukluk ve ilk gençlik dönemini yaşayan yirmi küsur milyonluk bir kitlenin on binlerle ifade edilen kesimlerine seslenmek, onlara yönelik yayın üretmek göz kamaştırıcı bir ticari başarıyı beraberinde getirebilir.

Estetik azami emeği, ilgiyi ve dikkati gerektirir. Daha fazla çaba göstermek, daha fazla göz nuru dökmek, daha fazla alın teri harcamak gerekir. Görsel bakımdan da, içerik açısından da iyi ve nitelikli örnekler üretmek, maliyeti artırabilir. Bu konuda hesabi davranmak yerine, biraz da hasbi davranmaya ihtiyaç var. Daha az kâr etmeyi, daha az para kazanmayı göze almak gerekir. Dil zevki kazandırmak, duygu ve düşünce dünyası inşa etmek, davranış edindirmek, kişilik oluşturmak gibi hedeflerin yanında paranın esamisi okunmamalı.

Medyanın bu konudaki sorumluluk ve yükümlülüğünün ne ölçüde farkında olduğunu sorgulamak gerekiyor. Son yıllarda çoğalan tematik kanallarda zaman zaman bu kaygının kendini gösterdiği görülüyor. Yerli ve millî öğelerin çocukların zevkine ve ilgisine sunulduğunu, bunun da çocuklar tarafından ilgiyle karşılandığını görüyoruz. Ancak bu kez de çocuk izleyicinin ilgisini istismar etmeye varan bir medya tavrıyla karşılaşıyoruz. “Çocuk, çizgi filmi

seviyor, öyleyse günde on saat çizgi film sunalım” diyen bir anlayış söz konusu.

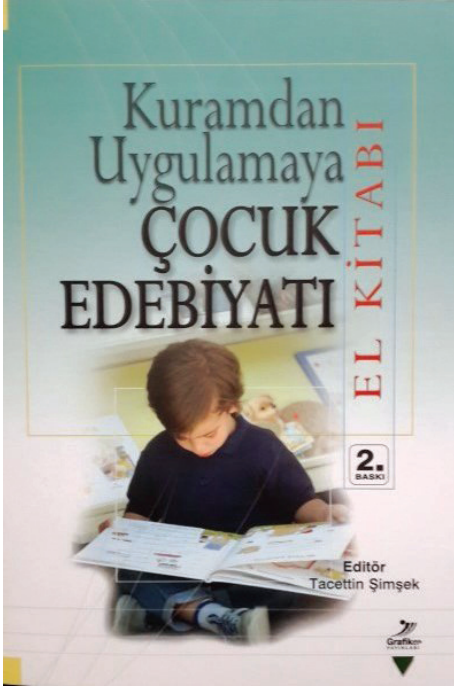
Çizgi filmlerin faydası kadar zararının da olduğu gözden kaçırılıyor. Özellikle hayal gücünü sınırlama konusundaki olumsuz etki görmezlikten geliniyor.

Yayın sürelerinin planlanması konusunda da bir özensizlik ve savrukluktan söz edilebilir. Yabancı kaynaklı bir tematik kanalın yirmi dört saat çizgi film yayını yaptığını hatırlatmak, nasıl bir sorumsuzluk tablosuyla karşı karşıya olduğumuzu göstermesi bakımından önemli.

Medyanın şiddetin gölgesinde güzel olanı, estetik olanı göz ardı ettiği söylenebilir. Gerçek dünyanın acımasızlığıyla çocukları erken yaşta tanıştırmamanın çocuklara ne kazandıracığı mutlaka sorgulanmalıdır. Kişiler ve gruplar arasında kavganın, savaşın sürekli körüklendiği görüntülerle nasıl bir gelecek inşa edilebilir? Bu yolla çocuklarda doğuştan var olan ve potansiyel olarak bulunan hangi güzellik duygusu uyandırılabilir ya da geliştirilebilir? Toplumun bunu önemseyip önemsemediği de tartışma konusudur. Çocuğun ruhunda var olan güzellik duygusunu harekete geçirmek gibi bir kaygımızın olduğu bile kuşkuludur.

Eğitim sistemimizde merhamet eğitimi, şefkat eğitimi gibi duygu eğitimi alanına girecek uygulamalar olmadığı gibi hayal eğitimi, düşünce eğitimi gibi geleceği inşa etmeyi düşünen toplumların önemsemediği bir planlama da söz konusu değil. Aslına bakarsanız, verdiğimiz dil eğitimi de yanlış. Ezbere dayalı dil bilgisi öğretimini dil eğitimi zannediyoruz.

Hangi eğitim düzeyinde, hangi öğrencimiz dilin estetik bir obje olduğunun farkındadır? Türkçenin güzelliğini, Türkçeye olan sevgimizi ifade eden kaç tane güzel

şiiğimiz var? Bir araştırma yapılırsa; ilk, orta, lise ya da yükseköğretim düzeyindeki öğrencilerimizin yüzde kaçının belleğinde birkaç güzel şiir kayıtlıdır?

Şiir dilin kristalize olmuş biçimidir. Dil sevgisi biraz da güzel şiir okutularak ve ezberletilerek kazandırılabilir; Orman, Kızılay, Yeşilay gibi haftalar için ısmarlanma üretilmiş didaktik manzum metinlerle değil. O tür metinlerle şiir ve dolayısıyla dil sevgisi aşılınmaz, şiirden uzaklaştırılır.

Buna şiir ezberletme konusundaki dayatmacı, tehditkâr tavırlarımızı da eklersek, durumun iç açıcı olmadığını açıkça görürüz.

Yeri gelmişken hâlâ lirik, epik, pastoral, didaktik gibi nakaratlarla tanımladığımız şiir türlerinden “didaktik şiir”i acilen çıkarmamız gerekiyor. Didaktik metinden şiir olmaz, manzume olur.

Karamsar olmak istemem ama dili seven, dil sevgisi ve bilinci üst düzeye çık-

mış kuşakları nasıl yetiştireceğimiz sorusu benim için son derece önemli. Bunu ancak didaktizmin tuzağına düşmeyen, sezdirme yönteminin egemen olduğu nitelikli edebî metinler yoluyla gerçekleştirebileceğimiz kanaatindeyim. Yazarı, ressamı, pedagoğu, anne babası, öğretmeniyle hep birlikte ve el ele.

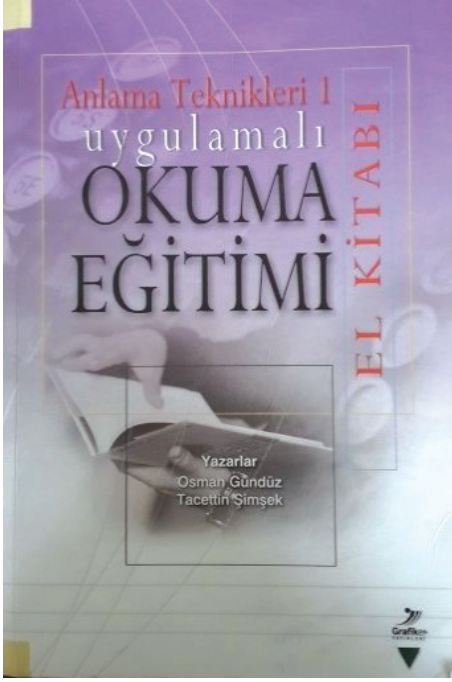
● **Çocuk edebiyatı ve estetik ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Estetiği “sanat felsefesi” anlamında değil, güzellik anlamında kullandığımı sanıyorum. Öyleyse mesele yok. Kaldı ki estetiği felsefi bir kavram olarak da kullanabiliriz. Çocuğa özgü bir felsefeden söz etmek de mümkün. Nuran Direk’in *Küçük Prens Üzerine Düşünmek* adlı çalışması örnek verilebilir. Mustafa Ruhi Şirin’in *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun* adlı deneme kitabındaki çocuk felsefesi örnekleri ilgi çekicidir.

Güzellik duygusu çocukta doğuştan varsa, çocuğa seslenen edebî eserlerde de estetik duygunun, beğenin, görüntünün yer almasından doğal bir durum olamaz. Bunun bir gereklilik olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kimlik ve kişilik inşasından, rafine zevk teşkilinden, güzellik konusunda farkındalık oluşturmaktan söz edebilmek ancak böyle mümkün olabilir.

Amerika’da 1,5 yaşındaki çocuklara yönelik müzik kursları, çocuklarda müzik zevkini oluşturmayı ve geliştirmeyi amaçlıyor. Şiir zevki oluşturmanın yolu da buradan geçiyor. Hayatın ve sanatın güzelliğini sezdirmek, doğa ve evrendeki güzellikleri fark ettirmek çocuk edebiyatı metinlerinin temel işlevleri arasında yer almalıdır.

Öte yandan dilin bir estetik obje olarak kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Çocuk okura “Ne güzel söylenmiş / yazılmış!” dedirtecek, benzer metinleri okuma, hatta benzer metinler yazma hevesi uyan-

dıracak bir dil ve söyleyiş güzelliğinden söz ediyorum. Dağlarca, Şirin, Tosuner, Yalsızuçanlar, İdris, Özcan, Akçiçek gibi imzaların çocuklara yönelik metinleri örnek gösterilebilir. Kıvrak, coşkulu ve şiirsel bir dil, çocuk edebiyatı metinlerinin olmazsa olmazıdır.

Çocuk edebiyatı metinlerinde estetiğin rolü, mevcut potansiyeli uyandırmak ve bakış açısı kazandırmaktır. Evrende güzellik varsa, insanda da güzellikten hoşlanma duygusu vardır. Bunlar birbirine karşılık olarak verilmiştir. Evrende ne varsa, karşılığı insandır. İnsandaki beş duyu, dış dünyanın kapılarını açmak için insana verilmiş beş anahtardır.

Okuru, güzelliğin varlığından haberdar etmek bile bir edebî metnin amacı olabilir. Kişiyi kendi içindeki güzelliğin farkına vardırarak heyecan verici bir keşif yolculuğudur. En önemli buluş, kendini keşfetmektir. İşte edebî metin çocuk okuru

bu keşif yolculuğuna çıkarır. Önce içindeki güzellik cevherini keşfetmeyi sağlar, ardından dış dünyayı kuşatan güzellikleri görmeye imkân verir. Yaşadığı çağı güzelleştiren insan portresi çizmeye öncülük eder. Bu, bizim edebiyata yüklediğimiz işlevdir.

Metin, diliyle olduğu gibi işlediği tema ile de estetik bir objedir. Taşıdığı görsellikle de estetik bir değer taşımaktadır. Metni süsleyen, tamamlayan ya da açıklayan resimler mutlaka resim sanatının güzel örnekleri olmalı, tablo değeri taşımaktadır.

Metin iletilisiyle evrene olumlu bakmayı, iç ve dış dünyamızdaki güzellikleri fark etmeyi ve keşfetmeyi öncelerken basık kalitesiyle de estetik değer taşımaktadır.

Dil estetik bir öğedir. Çocuk edebiyatı eserlerinde dilin en güzel şekilde kullanılması, çocuklara dilin sevdirmesi esastır. “Ne kadar güzel!” dedirtmek amaç olmalıdır. Benzer metinleri okuma hevesini uyandırması yanında benzer metinler yazma hevesini de kamçılmalıdır.

• Çocuk edebiyatının eğiticiliği konusunda neler söylersiniz?

Sanatın ruhu eğiten bir yanı var. Duygu, düşünce ve davranış eğitimi öğretilebilir, direktiflerle yürütmenin imkânı yok. Bunu kazandırmanın en etkili yolu edebî metinlere başvurmaktır. Merhamet eğitimi, şefkat eğitimi, sevgi eğitimi, hoşgörü eğitimi, iyilik eğitimi gibi değerler, bizim eğitim sistemimizde olmayan kavramlardır. Biz, okul öncesinden başlayarak bıkmadan usanmadan sürekli öğretim yaparız. Sistemimizde eğitim yoktur. Bu eksikliği edebî metinlerle gidermek zorundayız. Bugün şiddete eğilimli çocuklar üzerinde bir araştırma yapılırsa, korkarım ki, hiçbiri Ömer Seyfettin’in “İlk Cinayet” adlı öyküsünü okumamıştır.

Son yılların yükselen değeri, değer

eğitimi. Genç kuşaklara bizi biz yapan değerleri nasıl aktaracağız? Değer, soyut bir kavramdır. Davranışlara yansıdığı zaman varlığından haberdar olur ya da söz edebiliriz. Öyleyse davranışa dönüşecek bir değer eğitiminden söz etmemiz gerekiyor. Olumlu davranış örneklerini edebî metinler aracılığıyla kurgulayarak, çoğaltarak değer aktarımını gerçekleştirebiliriz. Burada edebî metnin çocuk okura rol model sunma işlevinden söz edilebilir.

Edebî metinler tema / izlek bakımından bu eğitimi gerçekleştirebilir. Güzel bir konuyu güzel bir anlatımla sunabilirler.

Dilin güzelliğini keşfettirecek bir anlatım ve söyleyiş ilk adım olarak görülme- li. Metnin anlattığı sahnelerin, durumların ve olayların aydınlık sahneler olması, çocuk ruhunda olumlu izlenimler bırakması gerekir.

Özenli bir dil, özenle seçilmiş bir tema, olumlu bir doğa ve evren tasarımı, yaşama sevinci ve hepsini kuşatacak sınırsız bir sevgi... Yazar ve çizerden çocuk okura yansıyan bu yaklaşım edebî metni güzel kılmaya yeter. İncelik, zarafet, görgü gibi davranışların da edebî metinler yoluyla çocuk okura sezdirilmesi, konuşma eğitiminin edebî metinlerle gerçekleştirilmesi mümkündür.

Edebî metinden söz ediyorsak öğreticilik işlevini bir kenara bırakmak durumundayız. Metnin edebîliği öğreticilikten uzaklaştığı yerdendir. Eğiticilik ise doğrudan değil, dolaylı olarak edebî metnin arka planında yer alır.

İletisiz metin yoktur, iletisiz olduğu iddia edilen metin vardır. Kaldı ki iletisizlik iddiası da bir iletidir. Öyleyse her metnin en az bir iletisi vardır. Burada önemli olan iletinin açıkça verilmemesi, örtük olarak sunulmasıdır.

Bir çocuk hikâyesinde bilgi de verilebilir, peygamber kıssalarına göndermeler

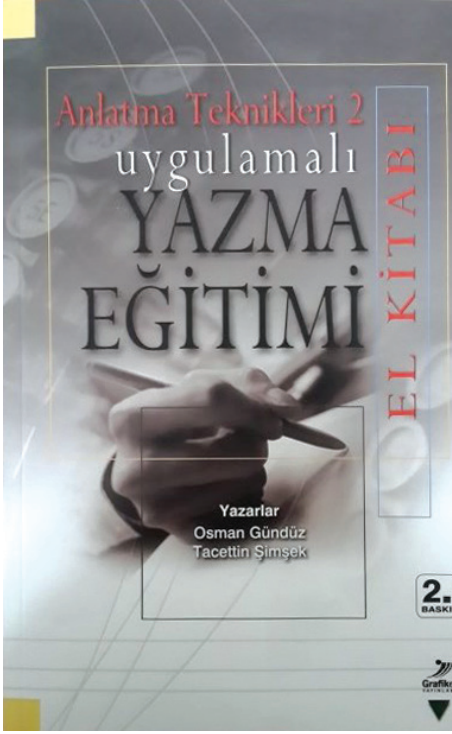
de yapılabilir, bir düşünce ve davranış modeli de teklif edilebilir. Ancak bütün bunların metnin anlatımı içinde çocuğun kendi araştırma ve deneyimlerinden doğmuş sonuçlar olarak sunulması, yani sezdirilmesi gerekir.

Çocuğun sezgilerine güvenmek zordur. İletiyi metinden çıkarmasına izin ve fırsat vermeliyiz. Teknik, yazarın söylemesi değil, kahramanın dilinden söylenmesi ya da davranışlarıyla yansıtılmasıdır. Buna özellikle dikkat ediyorum. Çocuklar, yaşıtı çocuk kahramanların ağzından çıkan ve iletiyi içinde barındıran cümleleri okusunlar. Ben aradan çekilirim. Anlatıcılarım genellikle kahraman anlatıcıdır. Çocuk kahraman yaşadıklarını, gözlem ve izlenimlerini kendi ağzından anlatır. Bunu yaparken çocuk okurlarıma idealize edilmiş kahramanlar sunmamaya dikkat ederim.

Çocuklar, kusursuz, mükemmel, ideal nitelikte kahramanları kabullenmekte ve benimsemekte güçlük çekerler. Bu, onlara rol model olacak kahramanlar sunmaya engel değildir. Kendilerine yakın bulabilecekleri tip ve karakterler aracılığıyla (anlatım güzelliğini önelemek kaydıyla) onlara sunulabilecek her türlü estetik obje, duyuş / seziş, ileti, konu ve ana fikrin çocuklar tarafından ilgiyle karşılanabileceğini düşünüyorum.

● ***Son dönemde artan dinî içerikli çocuk yayınları hakkında ne düşünüyorsunuz?***

Dinî içerik de çocuklara yönelik yayınların göz ardı edemeyeceği bir unsur. Çünkü hayatın bizzat içinde ve hayatın ruhu, ışığı ve esas olma işlevini görüyor. Hayatın içinde ne varsa edebiyatın içinde olması son derece doğal. Sorun, bir metnin dinî içerikle okura sunulup sunulmamasında değildir. Burada vurgulanması gereken nokta, doğrudan öğüt vermeye ve bilgi aktarmaya yönelik bildiri metinleriyle edebî

metinleri birbirinden ayırabilmektir. Metnin edebiliği konusunda tereddüde yer bırakmayacak biçimde örtük iletilerle metni kurgulamaktır.

Metnin edebiliğini belirleyen ele aldığı konu, işlediği tema ya da içerik değil, anlatım ya da söyleyiş biçimidir. Genel edebiyat söz konusu olduğunda biçim ve içerik uyumu, bütünlüğü üzerinde duranlar çocuk edebiyatına yönelince doğrudan doğruya içeriği öne çıkarıyorlar. Ne söylediğimiz elbette önemlidir ama edebiyattan söz ediyorsak nasıl söylediğimiz daha önemlidir. Kullanılan dil malzemesi, sanatçının dil üzerindeki özgün tasarrufları bizi ilgilendirmelidir.

Dini bilgileri aktarmaya yönelik oyun kartları ve borsa benzeri oyun araç gereçleri; sesli, müzikli materyaller de bu alanda zengin bir yelpaze oluşturmaktadır. Ancak edebiyat ekseninde düşündüğümüzde

edebilik ilkesinin bildiriden önce geldiği mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

● **Çocuklar için yazarken öncelikleriniz nelerdir?**

Öncelikle Türkçeyi özenli kullanmaya çalışıyorum. “Ne kadar güzel yazılmış!” dedirtmek benim öncelikli amaçlarımdan biri. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları arasında çıkmış Türkçe 7. Sınıf Türkçe kitabında yer alan “Yeşil Gözlü Kardan Adam” metnini bu konuda örnek verebilirim. Pek çok ortaokul öğrencisinin “Öğretmenim ne güzel yazmışsınız. Ben de böyle yazılar yazmak istiyorum.” dediğini, hatta “nazire” sayılabilecek metinler yazıp bana ilettiklerini söylemeliyim. Bu, benim hedeflediğim bir şeydi. Çocuklarda benzer metinleri okuma ve yazma hevesi uyandırmak.

Hayata ve dünyaya iyimser bakışlarımı, insanlarla ve diğer canlılarla ilgili pozitif yaklaşımlarımı ve nihayet sahip olmadıklarım için hayıflanmalarımı değil, sahip olduklarımdan dolayı şükür duygularımı paylaşımaya açıyorum. Bu olumlu tavrın, kimi kötü niyetli insanlar tarafından istismar edilebileceği ve iyi insanların iyi duygularının sömürülebileceği ihtimalini de gözden irak tutmuyorum. Bu konuda da çocuklara uyarıcılık sorumluluğum olduğunu unutmuyorum.

Temalarımı seçerken yaşama sevinci, iyimser hayat görüşü, umut, olay ve durumlar karşısında pozitif tavır alan bir birey oluşturma kaygısı güdüyorum. Hayata, eşyaya, doğaya ve evrene iyimser bakan insanların ondaki güzellikleri fark edebileceğine, hayranlık ve heyecan duyacağına inanıyorum. Sahip olduklarının farkında olma ve bunlara şükretme duygusunun da hayatı anlamlı hâle getirdiğini, umudu pekiştirdiğini ve yaşama sevincini çoğalttığını düşünüyorum. Günümüzde dizginlenemez bir duruma gelen tüketim çılgınlığının

doyumsuz bireyler ürettiğini görüyorum. Bu, “Yetmez, daha isterim!” diye bir ihtirası uyandırmakla kalmıyor, mutsuzluğu körüklüyor.

Elde etmeyi planladıklarımızın bazılarının eksik kalabileceği, istediğimiz her şeyin olamayacağı, beklentilerimizin tamamının karşılanamayacağı gibi konularda farkındalık oluşturmak bizim yükümlülüğümüz. Bu farkındalık, gerçek hayat içinde kazandırılabilmesi gibi, edebî metinler yoluyla da kazandırılabilir. Çok oyuncak değil, yeteri kadar oyuncak... Yokluğu da deneyimlemek gerekir. Edebî metinlerle dürüst, içten, güvenilir, çalışkan, duyarlı kişilikler inşa etmek mümkün. Çocukta var oluşa karşı sevgi uyandırılabilir ve geliştirilebilir. Sevgiyle bakan göz, güzeli ve güzelliği görebilir ancak. Önce güzel bakabilmeyi ve güzel görebilmeyi sağlamak gerekir. Ancak güzel görebilenler güzel düşünebilirler. Bu, Polyannacılık değil elbette. Yarısı su dolu bardağın dolu tarafını görmekten de söz etmiyorum. Orada bir bardağın olması bile tek başına sevinilecek bir şeydir. O zaman çocuk, güneşin yakıcılığını, karın donduruculuğunu, gülün dikenini vs. sorun etmeyecek, olumlu duygu ve düşünceye odaklanacaktır. Çocuk okurların bunu fark etmesini sağlamak durumundayız.

Bugünün çocukları daha az mutlu, daha az hoşnut, daha az memnun. Sahip olduklarıyla yetinme duygusunu tanımaları, empatiyi öğrenmeleri gerekiyor. Kendileri kadar imkâna sahip olmayan yaşlılarının olduğunu bilmelerine ihtiyaç var. Edebî metinler yoluyla çocuk okurlara empati alıştırmaları yaptırılmalı. “Empati” kulağa hoş gelen, albenili bir kavram ancak kazanılması ve hayata geçirilmesi o kadar kolay değil. Bugünkü yazarların (elbette ailelerin ve eğitim sisteminin de) mücadele etmesi gereken en önemli kavramlardan

biri bencillik. Çağ, insanları bencillığe doğru ittikçe kavgalar, savaşlar, ihtiraslar dallanıp budaklanıyor.

İyilik duygusunun, paylaşmanın, yardımseverliğin insana yaşatacağı hazı çocuğun erken yaşlarda iç dünyasında deneyimle keşfetmesi lazım. Bir insanı mutlu etmekten ve mutlu görmekten dolayı kalbine nasıl bir sıcaklığın yayıldığını hissetmesi lazım. Bunu eğitim sistemi kazandırmıyorsa edebî metinler kazandırmalı diye düşünüyorum.

Çocuklara irade ve hedef aşılacak da çocuk edebiyatı yazarlarının sorumlulukları arasında yer alır. Edebî metnin çocuk için iyi bir yol arkadaşı olması beklenir. Ona rehberlik etmesi, özdeşlik kurabileceği kahramanlarla onu tanıştırmaları gerekir. Eskiler “önce refik sonra tarik” derlerdi. Yani yol arkadaşı yoldan önce gelir. Edebiyat, çocuğu güzel bir yolculuğa çıkarıyorsa, yazar da çocuk için bir yol arkadaşıdır. Ben bu yol arkadaşlığını önemsiyor ve çocuklar için iyi bir yol arkadaşı olmamız gerektiğini; bunu kendimizi zorlayarak, çocuklaşmaya çalışarak değil, doğal seyri içinde yapmamız gerektiğini düşünüyorum.

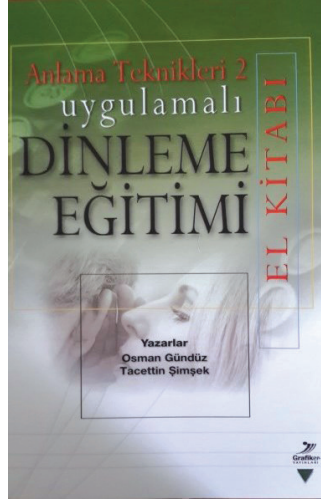
Çocuklar aileden evrene, en yakın çevreden en uzak çevreye kadar sevgiyle örülmüş bir dünyada yaşamalıdır. Öfkeyi, nefreti, kını, korkuyu ileri yaşlarda fazlasıyla tanıyacak ve belki de tadacaklar. Bari ruh dünyalarına sevgiyle sağlam temeller atalım. “Yaratılanı Yaradan’dan ötürü hoş görme” duygusunu her an çimlenmeye hazır bir tohum gibi ruhlarında taşıyınlar.

Manzum masallarımı 6-8 yaş aralığındaki çocuklar için yazdım. Bir üst yaş aralığındaki çocukların, hatta her yaştaki insanın masal okuyabileceğine inanıyorum. Öyle olmasaydı fantastik edebiyat diye bir tür olmazdı. Bilim kurgu, dünyamızda beklediği ilgiyi bulamazdı. Her

yaşta insan gizemli anlatılara ilgi duyar. Manzum masallarla bir duygu, düşünce, davranış kazandırmaya çalışırken iletiyi elimden geldiğince didaktik biçimde vermemeye çalıştım.

Hikâyede de hedef kitlemi özellikle 8-10 yaş grubu olarak belirledim. Ancak yeri gelmişken belirtmeliyim. Yaş grubu tespitleri okur kitlesinin alt limitini ifade eder. O yaş grubu ve üstündekileri karşılar. Burada da özellikle insani değerler üzerine zihin yoruyorum. Bireysel ve toplumsal hayatımıza ait güzellikleri, gerçek hayatta yaşayanlar “Evet ben de benzer bir olay ya da durumu yaşadım; çok güzeldi.” desinler; yaşamayanlar da “Ne güzel! Keşke ben de yaşasaydım. Çevremde yaşayanlar var mı?” diye düşünsünler istiyorum. Ailenin kutsiyetini duygusal deneyimlerle fark etsinler diye bir umudum var.

Hedef kitle, gerçek hayat sahnelerini okuma düzeyine geldiğinde (on yaş ve üzeri), elbette dünyada güzellikler kadar çirkinliklerin de var olduğunu fark edecek, edebî metinlerde gerçeklik adına olumsuzlukları da görmek isteyecektir. Burada da dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Aslolan güzelliştir, çirkinlik güzellik için bir karşılaştırma ögesidir. Aslolan doğruluktur, yalan karşılaştırma unsurudur. Aslolan iyiliktir, kötülük iyiliğin destekleyicisidir. Aslolan sevgidir, korku sevginin koruyucusudur. Yani önce severiz, sevdiğimizi ve sevenimizin sevgisini kaybetmekten korkarız. Hayattaki bütün büyük hamleler kaynağını, bu karşıt kavramların güzellik, doğruluk, iyilik, sevgi gibi olumlularından alır.

Metnin türüne, konusuna ya da hedef kitlesine göre estetik ölçütlerin değışebileceğini düşünmüyorum. Yazarın bir estetik algı ve beğeni düzeyi vardır; yazar çocuk okurun estetik beğeni düzeyiyle bunu örtüştürmeye çalışır. Hangi konuyu ya da temayı seçerseniz seçin, hangi türde yazarsanız yazın, hangi hedef kitleye seslenirseniz seslenin sizdeki güzellik duygusuyla okurdaki güzellik duygusu arasında köprü

kurmaya çalışırsınız.

Kavram olarak ve yaşantımızda güzellik bizzat vardır. Çünkü kaynak ve hedef olarak yaratılmıştır. Çirkinlik ise güzelliğe yönelişi gerçekleştirmek için var edilmiştir. Öyküleme tekniğinin uygulandığı edebî metinlerde kurguyu karşıtlar üzerine yapmak, buradan karşılaştırmalara gitmek, güzelliği belirgin kılmak, tercih edilebilir biçimde görünür hâle getirmek ve çocuk okurların tercihini güzellikten yana yapmasını sağlamak içindir. Masalların da üzerine kurulduğu temel felsefe budur. Masalarda iyi ve kötü diye kesin çizgilerde ayrılmış iki kutuplu bir dünya vardır. Masalın sonundaki iyi ödüllendirilmiş, kötü cezalandırılmışsa, dinleyici / okuyucu tercihini iyiden yana yapmış olacaktır. Çocuğu seçeneklerle buluşturmak ve birini seçme konusunda karar vermesini sağlamak bir tür algı inşasıdır.

Mitolojik dönemden beri karşılaşılan bir format, çağdaş çocuk edebiyatının ve edebiyatçıların da önünde geniş bir alan açmaktadır. Keşke masalların sunduğu estetik dünyayı güncelleyerek yeniden kurabilsek.